

POLITIETS EFTERRETNINGSTJENESTE
DANISH SECURITY INTELLIGENCE SERVICE

Dato: 13-04-2007
Jour. Nr. 2007-20-200

NOTITS
om
adgang til Politiets Efterretningstjenestes arkiv

1. Forskningsrelateret arkivadgang

Undersøgelseskommissionen

Undersøgelseskommissionen er nedsat i henhold til lov nr. 359 af 2. juni 1999 om undersøgelse af politiets efterretningsvirksomhed på det politiske område og af de aktiviteter, der var baggrunden for denne virksomhed.

Det følger af loven, at Undersøgelseskommissionen har til opgave at undersøge og redegøre for politiets efterretningsvirksomhed i perioden 1945-1989 i forhold til politiske partier, faglige konflikter og politisk-ideologisk prægede grupperinger og bevægelser i Danmark og karakteren af de aktiviteter i politiske partier m.v., der i den nævnte periode var baggrunden for politiets efterretningsvirksomhed på dette område. Undersøgelseskommissionen skal endvidere, for så vidt angår perioden 1968-1989, vurdere politiets efterretningsvirksomhed set i forhold til de ovennævnte aktiviteter og herunder belyse, om virksomheden er udøvet i overensstemmelse med de regler og retningslinjer, som har været fastsat af Folketinget eller regeringen. Undersøgelseskommissionen kan endelig beslutte, at dens opgave også skal omfatte nærmere angivne forhold, der vedrører perioden efter 1989.

Undersøgelseskommissionen skal ifølge loven afgive en beretning om resultatet af sin undersøgelse til justitsministeren, der offentliggør beretningen.

Undersøgelseskommissionen skal oplyse sagen dels ved hjælp af foreliggende materiale, dels ved at indkalde personer til at afgive forklaring for undersøgelseskommissionen.

Politiets Efterretningstjeneste bistår kommissionen med at gennemgå og sortere materialet med henblik på mere præcist at fastlægge, hvilket materiale der er relevant for undersøgelsen.

I loven er der af hensyn til aktuelle efterforskninger og til tjenestens fremtidige virkemuligheder, herunder i forhold til udenlandske samarbejdspartnere, samt hensynet til tredjemand (kilder, tidligere mistænkte mv.) fastsat forskellige bestemmelser med henblik på at undgå kompromittering af sådanne fortrolige oplysninger.

Der er ikke fastsat egentlige regler med hensyn til offentliggørelsen af oplysninger, som undersøgelseskommissionen får indsigt i. Det er imidlertid flere steder i lovforslagets bemærkninger behandlet, hvorledes undersøgelseskommissionen skal forholde sig med hensyn til offentliggørelse, herunder at der i fornødent omfang skal foretages anonymisering, herunder af kilder og personer, der har været overvåget af efterretningstjenesten.

DUPI/DIIS

Regeringen anmodede i juni 2000 Dansk Udenrigspolitisk Institut (DUPI) om at udarbejde en historisk udredning i form af en hvidbog om Danmarks sikkerhedspolitiske situation i perioden fra 1945 og frem til Sovjetunionens opløsning. Undersøgelsen skulle belyse den sikkerhedspolitiske strategi og den militære trussel fra Sovjetunionen og de øvrige Warszawapagtlande mod Danmark og det øvrige Vesteuropa.

Regeringen understregede over for DUPI, at regeringen ville sikre, at DUPI's undersøgelse kunne gennemføres på det bedst mulige grundlag, og at der ville blive tale om, at DUPI ville få en videregående, privilegeret adgang til myndighedernes akter, og at myndighederne ville bestræbe sig på at yde arkivadgang og meroffentlighed i videst mulig omfang.

Regeringen Fogh Rasmussen udvidede pr. 23. august 2002 kommissoriet, således at udredningen også skulle omfatte en gennemgang af den officielle danske sikkerhedspolitik og den danske sikkerhedspolitiske debat med særlig vægt på perioden hen imod den kolde krigs afslutning.

DUPI's aktiviteter blev pr. 1. januar 2003 videreført af det nyetablerede Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS).

Der blev fastsat vejledende retningslinjer for adgangen til de forskellige myndigheders akter. Heri var det blandt andet foreskrevet, at adgangen til materialet blev givet under forudsætning af, at DUPI's/DIIS's medarbejdere accepterede tavshedspligt, ligesom medarbejderne som led heri forpligtede sig til at tage de nødvendige hensyn, herunder ved anonymisering, til beskyttelse af oplysninger af hensyn til statens sikkerhed, rigets forsvar, forholdet til fremmede magter eller tredjemand.

Det materiale, som DIIS fra Politiets Efterretningstjeneste har fået adgang til at anvende til brug for sin redegørelse, består af 270 afklassificerede dokumenter, som benævnes DIIS-samlingen.

Bent Jensen

Bent Jensen, professor, dr.phil., ved Institut for Historie, Kultur og Samfundsbeskrivelse ved Syddansk Universitet, er en af de forskere, der har haft en særligt privilegeret adgang til Politiets Efterretningstjeneste arkiv.

Arkivadgangen er opnået til brug for projektet "Den kolde Krig i Danmark 1945-1991. Indre konflikter om Danmarks ydre og indre sikkerhed". Projektet er finanslovsfinansieret.

Statsministeriet meddelte den 3. september 2004 Bent Jensen, at han på baggrund af projektet ville få en vidtgående adgang til blandt andet Politiets Efterretningstjenestes arkiver. Arkivadgangen er reguleret af særlige vilkår, som er fastsat i nogle af Statsministeriet udarbejdede retningslinjer af 31. august 2004. Retningslinjerne svarer i vidt omfang til de retningslinjer, som blev fastsat til brug for DIIS udredningen. Således har det også været en forudsætning for Bent Jensens arkivadgang, at han accepterede et tavshedspålæg, ligesom der gælder tilsvarende retningslinjer om anonymisering i forbindelse med eventuel anvendelse af de tilvejebragte informationer.

I den af Bent Jensen underskrevne tavshedserklæring er det anført, at der påhviler ham tavshedspligt vedrørende oplysninger, som ved lov eller anden gyldig bestemmelse er betegnet fortrolige, på anden måde klassificerede, eller som det i øv-

rigt er nødvendigt at hemmeligholde under hensyntagen til væsentlige offentlige eller private interesser. Det fremgår endvidere af erklæringen, at tavshedspligten indebærer, at Bent Jensen ikke uberettiget må udnytte, videregive eller på anden måde medvirke til, at oplysninger kan udnyttes af uvedkommende.

For nærværende verserer i Politiets Efterretningstjeneste en sag om, hvorvidt Bent Jensen, i forbindelse med at Morgenavisen Jyllands-Posten den 14. januar 2007 bragte en artikel af Bent Jensen om journalist Jørgen Dragsdahl, har tilsidesat vilkårene for hans arkivadgang.

Thomas Wegener Friis

Thomas Wegener Friis, Ph.d., forskningsadjunkt på Institut for Historie, Kultur og Samfundsbeskrivelse ved Syddansk Universitet, har tidligere deltaget i DIIS' arbejde med en udredning om Danmark under den Kolde Krig, hvor han forskede i relationerne mellem Danmark og østblokken.

For nærværende har Thomas Wegener Friis adgang til Politiets Efterretningstjenestes arkiv i forbindelse med det finanslovsfinansierede forskningsprojekt "Den danske arbejderbevægelse og DDR". Projektet er finansieret under bevillingen "Indre konflikter i Danmark under den Kolde Krig".

Projektet har til formål at undersøge DDR-statens forhold til den danske arbejderbevægelse. I denne forbindelse skal målsætningerne og udviklingen i østtyskernes mål inden for denne ideologiske del af DDR's udenrigspolitik også undersøges. Endelig er formålet at undersøge, hvordan de forskellige dele af den danske arbejderbevægelse forholdt sig til DDR som eksponent for østblokken.

Den 1. februar 2006 meddelte Politiets Efterretningstjeneste Thomas Wegener Friis adgang til dele af tjenestens arkiv, herunder til DIIS-samlingen. I nogle af Politiets Efterretningstjeneste fastsatte retningslinjer for arkivadgangen er det blandt andet anført, at der som udgangspunkt vil blive tale om en vidtgående adgang på særlige vilkår til akter i Politiets Efterretningstjenestes arkiv, og at tjenesten vil bestræbe sig på at yde arkivadgang og meroffentlighed i videst muligt omfang. For Thomas Wegener Friis arkivadgang er der med hensyn til tavshedsplæg og anvendelse af det tilvejebragte materiale anført tilsvarende retningslinjer, som er foreskrevet for så vidt angår DIIS og Bent Jensen.

Peer Henrik Hansen

Peer Henrik Hansen har tidligere i forbindelse med ansættelse hos DIIS indgået i DIIS' udredning om Danmark under den Kolde Krig. For nærværende arbejder Peer Henrik Hansen på et treårigt ph.d. projekt ved Roskilde Universitetscenter. Formålet med projektet er at beskrive det danske beredskabstiltag under den kolde krig med særligt henblik på en besættelse fra østlig side.

Til brug for arbejdet med ovennævnte projekt anmodede Peer Henrik Hansen den 29. marts 2005 om adgang til det materiale fra DIIS-samlingen, der kunne være af relevans for hans ph.d. projekt, herunder særligt materiale, der kunne beskrive Politiets Efterretningstjenestes rolle i forbindelse med beskyttelse og evakuering af medlemmer af Kongehuset og regeringen samt embedsmænd mv.

Den 22. juli 2005 meddelte Peer Henrik Hansen Politiets Efterretningstjeneste, at han endvidere havde indledt et historisk arbejde med henblik på i bogform at beskrive KGB's aktiviteter i Danmark under den kolde krig. Han anmodede i den forbindelse om adgang til at anvende det afklassificerede materiale fra DIIS-samlingen.

Politiets Efterretningstjeneste meddelte den 26. september 2005 Peer Henrik Hansen adgang til alle dokumenter i DIIS-samlingen til brug for de ovennævnte projekter. Tjenesten redegjorde i den forbindelse for, hvilke retningslinjer der gælder for anvendelse (offentliggørelse) af oplysninger. Det fremgår blandt andet heraf, at oplysninger om enkeltpersoners private eller økonomiske forhold, som kun vil være Peer Henrik Hansen bekendt fra arkivmaterialet, ikke må viderebringes i en form, der gør identifikation af de pågældende mulig. Endvidere må navne på personer, der ikke har haft selvstændigt administrativt eller politisk ansvar, ikke viderebringes eller offentliggøres, medmindre de tidligere har været offentliggjort eller må anses for almindelig kendte i forbindelse med de forhold, som undersøgelsen omfatter.

Hans Kirchhoff

Hans Kirchhoff, der er medarbejder ved DIIS, Afdeling for Holocaust- og Folkebrabsstudier, har haft adgang til blandt andet Politiets Efterretningstjenestes arkiv i

forbindelse med hans arbejde med bogen "Et menneske uden pas er ikke noget menneske", som udkom i 2005. Hans Kirchhoff arbejder for nærværende på en undersøgelse af udlevering af tyske emigranter, der opholdt sig i Danmark under besættelsen. Projekterne gennemføres på baggrund af, at regeringen Nyrup Rasmussen i 2000 bestilte en undersøgelse af dansk flygtningepolitik 1933-1945.

Politiets Efterretningstjeneste gav den 28. november 2006 Hans Kirchhoff adgang til et konkret sagskompleks til brug for hans historiske undersøgelse. I den forbindelse redegjorde Politiets Efterretningstjeneste for de retningslinjer, der gælder med hensyn til anvendelse (offentliggørelse) af oplysninger. Med hensyn til oplysninger om enkeltpersoners private og økonomiske forhold samt med hensyn til navne på personer, der ikke har haft selvstændigt administrativt eller politisk ansvar, svarede retningslinjerne til de retningslinjer, som var blevet meddelt Peer Henrik Hansen.

Hans Davidsen-Nielsen

Journalist Hans Davidsen-Nielsen, Politiken, fik i juni 2006 til brug for sit bogprojekt, "En højere sags tjeneste - PET under Den Kolde Krig", adgang til DIIS-samlingen. Projektet blev støttet af Kunstrådets Litteraturudvalg under Kulturministeriet, hvorfra Hans Davidsen-Nielsen modtog et arbejdslegat på 100.000 kr.

I forbindelse med tilladelsen til adgang til den afklassificerede DIIS-samling meddelte Politiets Efterretningstjeneste Hans Davidsen-Nielsen, hvilke retningslinjer der var gældende, hvis han ønskede at anvende og offentliggøre oplysninger. Disse retningslinjer svarede med hensyn til oplysninger om enkeltpersoners private og økonomiske forhold samt med hensyn til navne på personer, der ikke har haft selvstændigt administrativt eller politisk ansvar, til de retningslinjer, som for så vidt angår disse typer oplysninger, var blevet meddelt Peer Henrik Hansen og Hans Kirchhoff.

Peter Øvig Knudsen

Journalist Peter Øvig Knudsen har fået aktindsigt i dokumenter fra Politiets Efterretningstjenestes arkiv til brug for sit arbejde med et bogprojekt om den militante, marxistiske del af venstrefløjens historie fra tresserne til i dag med konkret udgangspunkt i "Blekingegadegruppen". Således imødekom Politiets Efterretningstje-

neste i oktober 2006 efter princippet om meroffentlighed delvist en ansøgning fra Peter Øvig Knudsen om aktindsigt i nogle arkivsager om "Blekingegadegruppen". Politiets Efterretningstjeneste har i øvrigt i et vist begrænset omfang bistået Peter Øvig Knudsen i forbindelse med hans bogprojekt, herunder ved meddelelse af aktindsigt i enkelte dokumenter. Foreløbig er første bind, "Blekingegadebanden 1 – Den danske celle", udkommet.

Til brug for sit bogprojekt har Peter Øvig Knudsen opnået støtte på i alt 200.000 kr. fra forskellige fonde.

2. Aktindsigtsansøgninger fra privatpersoner

Politiets Efterretningstjeneste modtager jævnligt ansøgninger om aktindsigt fra privatpersoner om at få udleveret oplysninger, som Politiets Efterretningstjeneste har indsamlet, opbevaret eller modtaget fra andre vedrørende dem (egenaces).

Politiets Efterretningstjenestes formål er først og fremmest at overvåge, forebygge og modvirke de forbrydelser, der er nævnt i straffelovens kapitler 12 og 13, det vil sige forbrydelser mod statens sikkerhed og mod statsforfatningen og de øverste statsmyndigheder m.v.

Politiets Efterretningstjeneste er ikke omfattet af persondataloven, jf. lovens § 2, stk. 11, og dermed heller ikke af lovens regler om egenaces.

Heller ikke efter forvaltningsloven er der adgang til partsaktindsigt i Politiets Efterretningstjenestes virksomhed. Det skyldes, at forvaltningslovens regler om partsaktindsigt alene gælder for behandlingen af sager, hvori der er eller vil blive truffet afgørelse, jf. forvaltningslovens § 2, stk. 1, og § 9, stk. 1. Politiets Efterretningstjeneste har ikke - som politidirektørerne i de enkelte politikredse - kompetence til at rejse og træffe afgørelse i straffesager. Giver Politiets Efterretningstjenestes efterforskning grundlag for at rejse sigtelse, overgives sagen således til vedkommende anklagemyndighed.

Offentlighedsloven gælder i medfør af lovens § 2, stk. 1, 1. pkt., ikke for sager inden for strafferetsplejen. Det betyder, at størstedelen af Politiets Efterretningstjenestes virksomhed ikke er omfattet af reglerne om aktindsigt i offentlighedsloven.

I de få tilfælde, hvor efterretningstjenestens virksomhed ikke er en del af strafferechtsplejen (f.eks. sager om sikkerhedsgodkendelse), giver offentlighedsloven mulighed for, at aktindsigt kan afslås, hvis det kan skade efterretningstjenestens virksomhed at give aktindsigt, jf. navnlig lovens § 13, stk. 1, nr. 1-3 (hensynet til statens sikkerhed, udenrigspolitiske forhold, samt opklaring og forfølgning af lovovertrædelser).

På grundlag af den nævnte lovgivning er det Politiets Efterretningstjenestes faste og langvarige praksis, at der i almindelighed ikke – heller ikke ud fra princippet om meroffentlighed, jf. offentlighedslovens § 4, stk. 1, 2. pkt. – gives aktindsigt i oplysninger, som efterretningstjenesten har om en person.

Baggrunden for denne retstilstand er, at det vil kunne skade Politiets Efterretningstjenestes virksomhed (med at overvåge, forebygge og modvirke forbrydelser mod bl.a. statens sikkerhed), hvis man gav en person indsigt (egenaces) i oplysninger, som efterretningstjenesten har om den pågældende. Efterretningstjenesten modtager i vidt omfang oplysninger fra samarbejdspartnere i ind- og udland, og det er en forudsætning for modtagelsen af disse oplysninger, at de alene anvendes til efterretningsmæssig brug og ikke videregives til andre. Hvis Politiets Efterretningstjeneste tilsidesætter hensynet til samarbejdspartnere og kilder, vil det ikke blot konkret kunne bringe kilder eller andre personer i fare, men tillige mere generelt kunne få den effekt, at tjenesten ikke fremover modtager relevante oplysninger. En sådan udvikling ville påvirke tjenestens effektivitet og således kunne få indflydelse på den danske stats sikkerhed.

Det oplyses i almindelighed heller ikke, at efterretningstjenesten ikke er i besiddelse af oplysninger om en navngiven person.

Det skyldes, at det også vil kunne skade efterretningstjenestens virksomhed, hvis personer, om hvem efterretningstjenesten ingen oplysninger har, fik dette at vide. Gjorde man det, ville en person, der ikke fik denne oplysning, modsætningsvis kunne slutte, at efterretningstjenesten er i besiddelse af oplysninger om den pågældende.

2.1. Aktindsigtsansøgninger indgivet til Politiets Efterretningstjeneste i anledning af offentliggørelse af oplysninger som følge af forskningsrelateret arkivadgang

Efter udgivelsen af værker, som er skrevet af de under pkt. 1 anførte forskere og journalister, og som er blevet udarbejdet på baggrund af arkivadgang hos Politiets Efterretningstjeneste, er der flere af de personer, der har fundet sig selv omtalt i de udgivne værker, som har anmodet om aktindsigt i de dokumenter, som forfatterne har haft adgang til.

DIIS-samlingen består som nævnt af afklassificerede dokumenter. Den omstændighed, at en oplysning måtte være afklassificeret, medfører dog ikke, at oplysningen frit kan offentliggøres. Forvaltningslovens og straffelovens almindelige regler om tavshedspligt gælder fortsat i det omfang, der i øvrigt måtte være tale om fortrolige oplysninger, herunder fortrolige oplysninger om enkeltpersoners forhold. Sådanne fortrolige oplysninger om enkeltpersoners forhold er f.eks. oplysninger om strafbare forhold, herunder muligt strafbare forhold og interne familieforhold.

Henset til, at der har været offentliggjort oplysninger om personer på baggrund af forskeres og journalisters arkivadgang i forskningsrelateret øjemed til Politiets Efterretningstjenestes arkiv, samt at oplysningerne stammer fra den afklassificerede DIIS-samling, har Politiets Efterretningstjeneste efter princippet om meroffentlighed undtagelsesvist meddelt disse personer aktindsigt i de dele af dokumenter fra samlingen, som indeholder oplysninger om den person, som har ansøgt om aktindsigt. Imidlertid har Politiets Efterretningstjeneste i forbindelse med behandlingen af ansøgningen om aktindsigt i sådanne tilfælde undtaget yderligere oplysninger i dokumenterne i forhold til de dokumenter, som DIIS har haft adgang til. Dette skyldes, at dokumenterne også indeholder fortrolige oplysninger, herunder om andre personer end den person, som har ansøgt om aktindsigt.

2.2. Aktindsigtsansøgninger fra privatpersoner i øvrigt

Politiets Efterretningstjeneste modtager også ansøgninger fra privatpersoner, som ønsker aktindsigt i det materiale, som Politiets Efterretningstjeneste eventuelt måtte være i besiddelse af vedrørende deres person.

I sådanne tilfælde meddeler Politiets Efterretningstjeneste almindeligvis afslag på aktindsigt, jf. det ovenfor under pkt. 2. anførte.

Af principielle grunde finder Politiets Efterretningstjeneste ikke at burde give nærmere oplysninger om, hvilke privatpersoner der er givet aktindsigt, eller hvilke personer der har fået afslag på aktindsigt.

Politiets Efterretningstjeneste den 13. april 2007